

نقش نظام بانکی در تحقق اقتصاد مقاومتی

دردها و ناراحتی‌ها فکر انسان را

قوی می‌نماید.

ناپلئون

محمد جواد خالقی^۱

چکیده

یکی از مسائلی که در سالهای اخیر مورد تأکید مقام معظم رهبری قرار گرفته است توجه به مسائل اقتصادی کشور می‌باشد. نامگذاری سالهای پی‌درپی با موضوعات اقتصادی و با محوریت اقتصاد مقاومتی نشان از اهمیت بالای این موضوع دارد. در این میان بانک و نظام بانکی که نقش اصلی و اساسی در رگهای اقتصاد جامعه دارد باید در نظام اسلامی کاملاً منطبق با موازین اسلام اداره شود تا به عنوان پایه و اساس اقتصاد اسلامی نقش موثری را ایفا کند. در کشور ما نیز که اقتصاد آن بر پایه پول استوار است و حدود یک سوم از سهم اقتصاد متعلق به بازار سرمایه است توجه به نظام بانکی دوچندان می‌شود و بنابراین نظام بانکی در ساختار اقتصادی هر کشوری در جایگاه مدیریت توزیع منابع پولی در اقتصاد کشور دارد.

واژگان کلیدی

نظام بانکی، اقتصاد مقاومتی، توسعه اقتصادی، بانک مرکزی.

۱. کارشناس ارشد مدیریت مالی، مدرس موسسه آموزش عالی ایوانکی، کارمند بانک قرض الحسنه مهر ایران، khaleghi@eyc.ac.ir

مقدمه

از آنجا که اقتصاد ایران، نفتی و با بهره پایین است و نیز با توجه به اهمیت و جایگاه راهبردی و سیاسی ایران در منطقه همواره در معرض انواع تقابل‌ها، تحریم‌ها و شوک‌های پیش‌بینی نشده از سوی برخی از مجامع بین‌المللی است. تقویت بنیان‌های اقتصادی کشور در مواجهه با نوسانات و چالش‌های گوناگون به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر مطرح می‌گردد. ابلاغ سیاست کلی اقتصاد مقاومتی بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی توسط رهبر معظم انقلاب حرکتی جدید و تدبیری اثر بخش در تقویت و مقاوم‌سازی بنیان‌های اقتصاد ملی و بارورسازی آن در سال‌های پیش‌رو است. یکی از الزامات تقویت بنیان اقتصادی کشور، تقویت یکی از ارکان مهم اقتصاد یعنی نظام بانکی است. نظام بانکی از دیرباز نقش بسیار مهمی در فعالیت اقتصادی کشور و پیاده‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی خواهد داشت. هدف مقاله حاضر تبیین نقش نظام بانکی در پیاده‌سازی و اجرای اقتصاد مقاومتی است.

پرسش محوری مقاله این است که نظام بانکی در اقتصاد مقاومتی چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد و چه سیاست‌هایی باید اتخاذ کند؟ برای این منظور ابتدا به مرور اقتصاد مقاومتی، مفهوم و شاخص‌ها، ابعاد آن و سیاست‌های کلی آن و سپس راهکارهایی برای تحقق اقتصاد مقاومتی ارائه شده است. و ادامه بحث به بررسی مشخصات نظام بانکی در اقتصاد مقاومتی و اقدام بانک‌ها در این راستا ارائه شده است و در پایان بحث به نتیجه‌گیری و ارائه چند مدل پیشنهادی برای اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران ترسیم شده است.

فایده پژوهش

فایده این تحقیق ناظر بر جنبه‌های کارکردی آن است که می‌تواند در مجامع علمی و سازمان‌های اجتماعی و سیاسی مورد استفاده قرار گیرد. اما اهمیت آن به دلیل خلا پژوهشی موجود در این حوزه است که تحقیق حاضر درصدد است با بهره‌گیری درست از منابع موجود و قابل دسترسی تحلیل تازه‌ای از موضوع ارائه دهد.

پیشینه پژوهش

سوابق پژوهش در این موضوع خیلی گسترده نمی‌باشد. علاوه بر مقالات و آثاری که به صورت تخصصی در اینباره تألیف شده‌اند در بسیاری از پژوهش‌های اقتصادی که مقطع مورد بحث را تحت پوشش قرار داده‌اند نیز می‌توان مطالب مهمی در اینباره یافت. مانند جایگاه بانک در نظام اقتصادی اسلام و الگوی مناسب اثر سیدحسین میرمعزی و نقش بانک مرکزی در توسعه اقتصادی ایران اثر بهزاد اخلاقی و علی آزادی نژاد. هر چند در این دسته از تحقیقات مطالبی در ارتباط با موضوع نوشته حاضر وجود دارد که باید آن‌ها را ارزیابی کرد اما نکته قابل توجه آن است که اکثر پژوهش‌هایی که در حیطه اقتصاد مقاومتی نوشته شده است الگوی مناسب و کاربردی آن پیشنهاد نشده است و این آثار گاه به دامن توصیف و گاه به تحلیل‌های شعاری بسنده کرده‌اند. لذا این پژوهش ضمن استفاده از دستاوردهای همه پژوهش‌پیشین می‌کوشد با اتکا به منابع و تحلیل‌های اقتصادی ابعاد و زوایای جدیدی از اقتصاد مقاومتی را مورد بحث قرار دهد و دریچه‌ای تازه به این موضوع بگشاید.

روش پژوهش

با توجه به ماهیت موضوع، روش تحقیق در این پژوهش توصیفی^۰ تحلیلی خواهد بود بدیهی است که روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش عمدتاً کتابخانه‌ای و اسنادی است.

هدف اقتصاد مقاومتی

بی شک هدف از این نوع اقتصاد، بازسازی و احیای اقتصاد ملی است. این اقتصاد مردمی است و از ظرفیت‌های مردم و نخبگان در آن استفاده می‌شود. ضمن اینکه از دانش فنی دنیا هم در آن استفاده می‌شود (رضایی، ۱۳۹۱: ۳۵). و هماهنگ با سیاست‌های کلان سیاسی و امنیتی نظام اسلامی و برای مقاومت در برابر اقدامات تخریبی شکل بگیرد تا بتواند در برابر ضربات اقتصادی تحریم‌ها و توطئه‌های گوناگون اقتصادی نظام استکبار مقاومت کرده و توسعه و پیشرفت خود را ادامه دهد و روند رو به رشد همه جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه‌ای جهانی حفظ کند. اقتصاد مقاومتی رابطه نزدیکی با انسجام ملی دارد (مراد، ۱۳۹۱: ۲۰). توجه ویژه به اقتصاد از سیاست‌های مهم نظام اسلامی برای ایجاد توان مقاومت و ایستادگی در مقابله با فشارهای دشمن است. رهبر معظم انقلاب در این زمینه می‌فرماید: «آنچه که ما به مسئولان محترم کشور در زمینه مسأله اقتصادی که از مسائل اساسی است و دشمن هم بر روی مسأله اقتصاد متمرکز شده است سفارش می‌کنیم این است که در پیشرفت اقتصاد این همه مسائل باید با نگاه علمی به مسائل نگاه کرد، ثانیاً یک برنامه‌ریزی مدبرانه لازم است که هم در آن شتاب‌زدگی نباشد هم در آن کندی و کوتاهی نباشد. در همه امور این جور است. در مسائل حساس اقتصاد هم این جور است. ثالثاً ثبات و استمرار سیاست‌ها لازم است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۳: ۶).

از نظر ایشان وظیفه ما این است که سعی کنیم کشور را مستحکم و غیر قابل نفوذ، غیر قابل تأثیر از سوی دشمن حفظ کنیم. این یکی از اقتضات اقتصاد مقاومتی است که ما مطرح کردیم.

شاخص‌ها و ابعاد مهم در تشخیص اقتصاد مقاومتی

همانطور که بیان شد مقام معظم رهبری شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی در رسیدن کشور به هدف در سایه آن را منوط به حصول یک سری ویژگی‌ها می‌داند که برخی را در سخنان خود برشمرده‌اند:

الف) شاخص اصلی، رشد اقتصادی: رهبر انقلاب شاخص اصلی را در تعیین موفقیت یا عدم موفقیت حصول رشد اقتصادی پرشتاب می‌داند که حداقل قابل قبول آن میزان پیش‌بینی شده در برنامه پنجم است.

ب) افزایش بهره‌وری، عامل رسیدن به هدف: یکی از عوامل رسیدن به رشد اقتصادی بالا در کشور افزایش بهره‌وری است. با افزایش بهره‌وری در اقتصاد بدون افزایش سرمایه‌گذاری می‌توان به تولید و ارزش افزوده بسیار بیشتر دست یافت و این مسأله در کشوری که شاخص بهره‌وری آن به صورت سنتی پایین است بسیار حائز اهمیت است. نکته که در افزایش سهم بهره‌وری توجه به ضرورت آموزش مردم است زیرا بهره‌وری در ارتباط تنگاتنگ با مفهوم انسانی است و در صورت عدم تغییر نیروی انسانی نمی‌توان انتظار تغییر قابل ملاحظه‌ای در شاخص بهره‌وری داشت.

پ) کاهش شاخص بیکاری و افزایش اشتغال: شاخص کاهش نرخ بیکاری یکی از شاخصه‌های نشان دهنده میزان رونق اقتصادی در کشور است و طبیعی است که در یک اقتصاد پویا و روبه رشد این شاخص روند کاهشی خواهد داشت. زیرا در پی رونق اقتصادی و گسترش تولید تعداد بیشتری از مشاغل و نیروی کار لازم خواهد بود.

ت) شاخص گسترش فعالیت بخش خصوصی: کاسته شدن از حجم تصدی دولت در اقتصاد که به منزله افزایش فعالیت بخش خصوصی و تعاونی است همواره از عوامل افزایش بهره‌وری و رشد اقتصادی و حرکت به سمت رونق در اقتصاد محسوب شده است. مسأله افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و کمک به بخش خصوصی که بتواند در زمینه مسائل اقتصادی کشور سرمایه‌گذاری کند از جمله مسائل مهم و اساسی است.

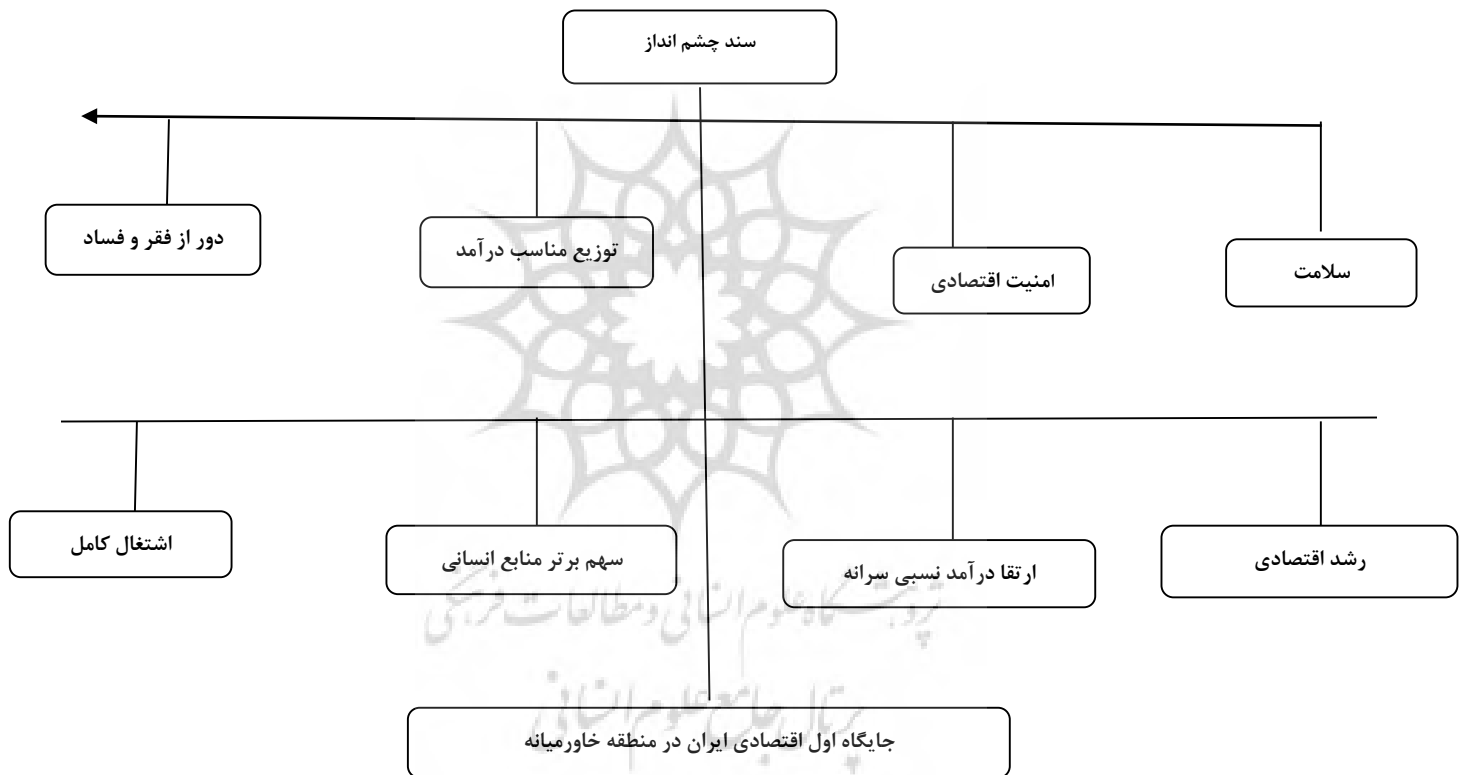
ث) تشکیل سرمایه‌های بزرگ

ج) استفاده بهینه از منابع یا صرفه‌جویی در موارد اساسی

چ) مشارکت مردم (خلیلی، ۱۳۹۱: ۵۲).

مضاعف برای بخش‌های مختلف اقتصادی کشور فراهم ساخته تا به فراخور حوزه فعالیت خود اقدامات مقتضی را به انجام رسانند که با توجه به موقعیت مهم و ارزشمند ایران در منطقه و جهان و شرایط خاص منطقه علی‌الخصوص بیداری اسلامی و سیستم ناکارآمد و وضعیتی که کنترل آنها در دست برخی از کشورها است با ماهیت ایران متناسب نیست. اقتصاد مقاومتی می‌تواند تنها راه حل باشد. عناصر، نیازمندی‌ها و الزامات چنین الگویی باید دقیقاً مورد بررسی قرار گرفته و تبیین شود. البته مشخص است که این امر نیازمند قدرت بخشی، از میان برداشتن خسارات، بازسازی ساختارها و سازمان‌های ناکارآمد و غلبه بر تفکر غلط در برخی سیاست‌گذاری‌های اقتصادی، حذف زمینه‌های فساد اقتصادی و افزایش کیفیت محصولات داخلی با ارتقا فضای رقابتی و حذف انحصار و رانت‌ها که همگی نشان دهنده این است که اقتصاد مقاومتی نیازمند یک تلاش ملی است (زمانی میقان، ۳). نمودار زیر به بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در تحقق چشم‌انداز ۲۰ ساله نظام می‌پردازد:

(نمودار ۱) بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در تحقق چشم‌انداز ۲۰ ساله نظام

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

مهمترین سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از دید مقام معظم رهبری به این شرح است که به چند مورد آن اشاره می‌کنیم:

- ۱- تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیتهای اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقا درآمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط.
- ۲- پیشتازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقا جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه.
- ۳- استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدفهای اقتصادی.
- ۴- اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی.
- ۵- شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیتهای، زمین‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی (خامنه‌ای، ۱۳۹۳: ۶-۸).

راهکارهایی برای تحقق اقتصاد مقاومتی

دو تغییر عمده باید رخ دهد تا اقتصاد مقاومتی تحقق یابد: نخست اینکه در منظومه هدفهای نظام اقتصادی اسلام، استقلال اقتصادی در اولویت قرار گیرد و به تبع آن اولویت‌بندی اصولی راهبردی نظام تغییر کرده و سیاست‌های کلی مناسب با تغییرهای کلی مناسب با تغییرهای جدید تنظیم شود. دوم اینکه جهاد اقتصادی بر مردم و مسئولین واجب فرض شود (میرمعزی، ۱۳۹۱: ۳۳). در اصل ۴۴ قانون اساسی تأکید شده است که با اجرای سیاست‌های به هنگام در خصوص واگذاری‌های دولتی به مردم، عملکرد مدیریتی و بهره‌وری بهبود یابد و مسیر حرکت از اقتصاد دولتی به اقتصاد پویا فراهم شود. از طرف دیگر می‌دانیم که در بخش خصوصی تحت تأثیر و فشار محدودیت‌های کمتری نسبت به بخش دولتی می‌باشد. بر این اساس تقویت نقش و عملکرد این بخش می‌تواند تا حدودی از مشکلات ناشی از تحریم‌ها بکاهد و مقاومت اقتصاد را در مقابله با محدودیت‌های پیش رو بالا ببرد. با حمایت از افزایش تولید و بهره‌وری و بالا بردن سطح رفاه عمومی می‌توان پویایی را به اقشار جامعه بازگرداند و آسیب‌پذیری ناشی از تحریم‌ها را کمرنگ و به تحقق اقتصاد مقاومتی کمک نمود (حیدری، ۱۳۹۱: ۵۵).

استفاده از همه ظرفیت‌های دولتی و مردمی، مردمی کردن اقتصاد، تحول در شرایط اقتصاد از طریق اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ پیش نیاز ایفای چنین نقشی از جانب نظام بانکی در اقتصاد ملی، مقاوم کردن خود بانک در برابر تکان‌ها بوده که در این ارتباط می‌توان تجربیات جهانی را استفاده کرد که در ادامه بحث به این نقش نظام بانکی خواهیم پرداخت.

مشخصات نظام بانکی در اقتصاد مقاومتی

از آنجایی که نظام بانکی کشور یکی از مهمترین اهرم‌های توسعه اقتصادی کشور است مقاوم‌سازی این بخش از حساسیت بالاتری نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی برخوردار است. سوال مهمی که در اینجا مطرح می‌شود آن است که نظام بانکی ایران در یک اقتصاد مقاومتی با مولفه‌های ایرانی اسلامی چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟ چه اقداماتی را باید در اولویت خویش قرار دهد؟ برای پاسخ به این سوالات لازم تا در ابتدا عوامل درون نهادی خود بانک‌ها مورد توجه قرار گیرد که این عوامل را می‌توان در چند بعد مورد بررسی قرار داد:

۱- احیای مدیریت و روحیه جهادی در نظام بانکی: یکی از الزامات و شروط حرکت به سمت اقتصاد مقاومتی، داشتن روحیه و مدیریت جهادی است. که در دوران دفاع مقدس شاهد آن بودیم. تلاش در جهت ارائه الگوی مدیریت صحیح جهادی در نظام بانکی کشور که لازمه عملیاتی شدن آن را می‌توان از جمله وظایف کنونی کارشناسان، نخبگان و اصحاب رسانه دانست. مدیریت جهادی طبق گفته مقام معظم رهبری باید در همه عرصه‌های نظام بانکی ظهور و بروز داشته باشد. به گونه‌ای که نتایج آن کاملاً برای ذینفعان نظام بانکی ملموس باشد. برای مثال مشتریان نظام بانکی باید بتوانند در کوتاه‌ترین زمان ممکن تسهیلات مدنظر خود را با رعایت ضوابط بانکی دریافت کنند هم چنین باید عزم جدی برای برخورد با تخلفات به عنوان یکی از ارکان مدیریت جهادی در تمام سطوح مدیریتی شبکه بانکی نهادینه شود.

۲- یکپارچگی اتحاد و انسجام درون نظام بانکی: این اتحاد باید در سطح مطلوبی قرار داشته باشد به عبارت دیگر با توجه به اینکه در بین خود رقابت سالم و مفید دارند بایستی همگی متفق القول باشند سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را در نظام بانکی تعقیب کنند و این موضوع هماهنگی بین بانک‌ها و کل شبکه بانکی را می‌طلبد. رویه فعالیت‌ها نظام بانکی که همان اقتصاد مقاومتی است باشد. نمونه بروز عدم اتحاد بین بانک‌ها در بحث دریافت نکردن کارمزد از پایانه‌های فروش (P.O.S) است که در یک مقطع زمانی از سوی برخی بانکها اجرا شد. و موجب پدید آمدن فرهنگ نادرستی در زمینه دریافت کارمزد خدمات بانکی شد.

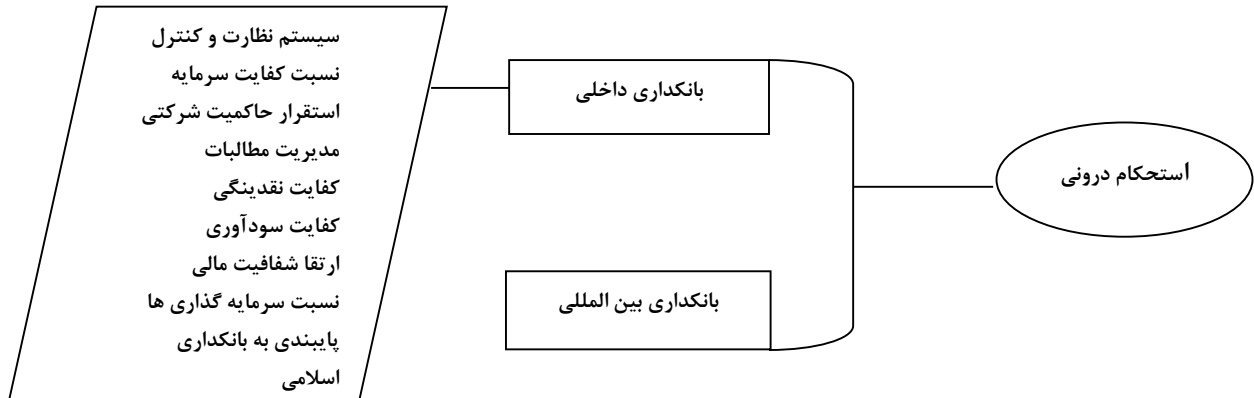
۳- خصوصی‌سازی و بهسازی نظام بانکداری دولتی: توجه به بانکداری خصوصی و بهسازی ساختار نظام بانکداری دولتی هم از بعد اثر گذاری در اقتصاد و هم از بعد کاهش هزینه‌هایی که وجود دارد. چون یکی از شاخص‌های مورد توجه رهبری در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بحث کاهش هزینه‌های غیر ضروری دولت است. توجه به بانکداری خصوصی و مدیریت منابع انسانی و منابع مالی دولتی می‌تواند کمک کند تا حجم دولت متناسب با نیاز اقتصاد کشور باشد و از سوی دیگر جلوی تجمل‌گرایی در تبلیغات بانک‌ها گرفته شود. بانک مرکزی بایستی با نظارت بر تبلیغات بانک‌ها، مانع ترویج فرهنگ تجمل‌گرایی و اسراف در بین آحاد جامعه شود در جامعه‌ای که فرهنگ اسراف بر آن حاکم شود، فرهنگی غالب می‌شود که مبتنی بر نیاز دیگر نیست. یعنی مصرف با میل و هوس آمیخته می‌شود.

۴- مقاوم‌سازی بانکداری الکترونیک در نظام بانکی: چنانچه زیر ساخت‌های نظام بانکی در حوزه بانکداری الکترونیک و فناوری اطلاعات اتکای بیش از حد بر محصولات و خدمات خارجی داشته باشد، آسیب‌پذیری در مقابل اعمال تحریم‌های مالی خواهد داشت. از آنجا که یکی از شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی، مقاوم‌سازی بخش‌های درونی در مقابل اثرات مخرب بیگانه و مهاجم است. بومی‌سازی فناوری اطلاعات و بانکداری الکترونیک باعث می‌شود که اقتصاد ما در بخش بانکی مقاوم باشد (کرانک، ۱۳۸۸: ۷۰). این بومی‌سازی و مفهوم عمل افزایش سطح مقاومت بانک مجموعه اقداماتی است که بانک‌ها باید انجام دهند که این اقدامات به شرح زیر قابل بررسی است:

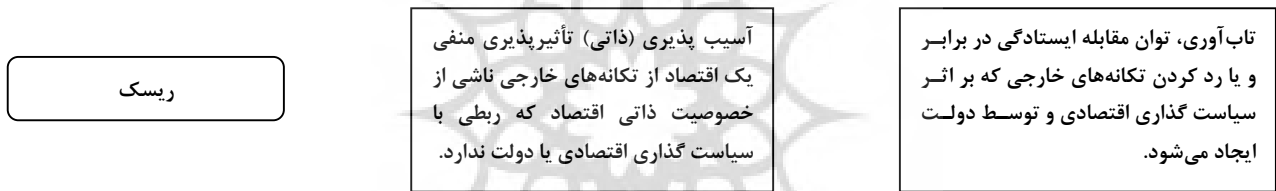
اقدام بانک‌ها در اقتصاد مقاومتی

اقدام بانک‌ها در راستای مقاوم‌سازی بنیان‌های اقتصادی کشور باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد و عمل در راستای این اقدامات است که بنیان‌های اقتصاد را تقویت کرده و با کاستن از میزان اثر حوزه‌های آسیب‌پذیر در اقتصاد که در شرایط فشار و تحریم در معرض آسیب قرار دارد. میزان ریسک بالقوه‌ی را که ممکن است در آن شرایط پدید آید کاهش می‌دهد و بدین طریق از بروز بحران اقتصادی تا حد چشمگیری جلوگیری کنند. اقدام بانک‌ها در اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی باید توان رقابت در فضای بانکداری بین‌المللی را علاوه بر توانایی پاسخگویی به نیازهای داخلی اقتصاد داشته باشد. بنابراین شبکه بانکی در دو محور استحکام درونی (ایجاد شرایط بانک مقاوم) و حمایت مقاومتی (ایجاد شرایط بانک مقاوم ساز) با مقاوم‌سازی مرتبط خواهد بود که در نمودار زیر مشاهده می‌شود:

نمودار ۲: ایجاد شرایط بانک مقاوم در اجرای اقتصاد مقاومتی

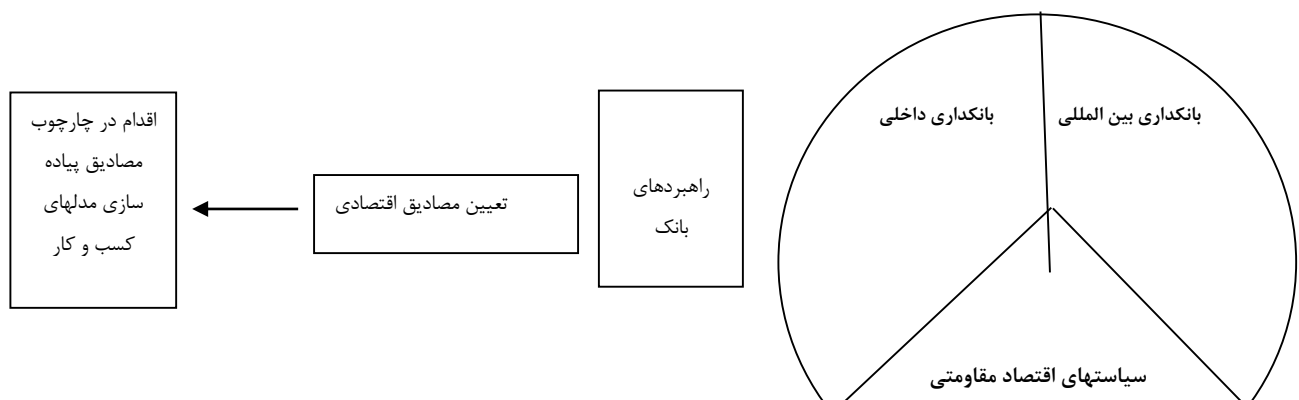
بخش دوم اقدامات بانک‌های مربوط به فعالیت‌هایی است که بانک‌ها باید در امور مقاوم‌سازی اقتصاد در خارج از ساختار خود انجام دهد. ارائه تسهیلات در راستای حمایت از تولیدات داخلی نمونه‌ای از فعالیت‌های نوع دوم است. مفهوم مقاوم سازی (ایجاد شرایط تاب‌آوری و کاستن از ریسک تخریب که در این نمودار قابل مشاهده است (میلانی، ۱۳۹۴: ۵-۲۰).

نکته مهمی که در اجرای اقدام بانک‌ها در اقتصاد مقاومتی اهمیت فراوانی دارد این است که بانک‌ها برای اجرای درست و سنجیده این اقدامات نیازمند مدل‌های کسب و کار مناسب هستند که متناسب با راهبردهای هر بانک باید کشف و به کارگیری شود. در نمودار زیر که الگوی ریل گذاری بانکداری مقاومتی است. جایگاه این مدل کسب و کار به خوبی نمایش داده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

نمودار ۴) الگوی ریل گذاری بانکداری مقاومتی

نظارت و کنترل جهت گیری

همانطور که ملاحظه می‌شود هنر بانکداری در اقتصاد مقاومتی در انطباق دادن میان شرایط کلی اقتصاد، راهبردهای کلان بانک و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از طریق طراحی پیاده‌سازی مدل‌های مناسب کسب و کار است. این الگوی ریل‌گذاری بانکداری مقاومتی مبتنی بر سه رکن بانکداری داخلی، بانکداری بین‌الملل و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی بوده و بر اساس مصادیق داده شده از شاخص‌های اقتصاد مقاومتی و سپس در قالب مدل‌های کسب و کار در بانک پیاده‌سازی شده که در سیستم بانکداری مرکزی کدگذاری می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۴: ۱۹-۵۴).

از دیگر اقدامات بانک‌ها بویژه بانک مرکزی در راستای اقتصاد مقاومتی این است که بر سیستم پولی کشور نظارت داشته باشد و حجم پول و میزان نقدینگی را کنترل نماید. بانک مرکزی سیاست تثبیت خود را در سطح اقتصاد از طریق تغییر در عرصه پول انجام می‌دهد که به آن سیاست پولی گفته می‌شود. سیاست‌های پولی مهمترین بخش فعالیت بانک مرکزی در کشور به شمار می‌آید. هرگاه عرضه پول در کشور افزایش یابد بانک مرکزی برای کنترل آن و کاهش نقدینگی در جامعه معمولاً از ابزار تغییر در نرخ بهره استفاده می‌نماید. عدم موفقیت بانک مرکزی در کنترل نقدینگی معمولاً فشار بر روی سطح عمومی قیمت‌ها را موجب می‌شود. از این رو در هنگام افزایش عرضه پول نرخ بهره در سطح اقتصاد افزایش می‌یابد. مهمترین ابزار سیاست پولی بانک مرکزی شامل موارد زیر است:

عملیات بازار ارز

نرخ تنزیل

نرخ بهره و جوجه بانکی

نسبت ذخیره قانونی

عملیات مبادله ارز

بانک مرکزی توسط این ابزارها سیاست‌های پولی را به اجرا می‌گذارد. بانک مرکزی نرخ بهره (نرخ تنزیل) را به عنوان مهمترین عامل اثرگذار بر فعالیت‌های اقتصادی را تعیین و نظارت می‌کند. تعیین نرخ بهره یکی از اقدامات مهم بانک مرکزی در راستای تعادل اقتصادی و کنترل سطح عمومی قیمت‌ها (تورم) است. نرخ تنزیل، میزان بهره‌ای است که بانک مرکزی بر روی وجوه و موجودی دارایی‌های خود در هنگام اعطای وام به موسسات مالی واجد شرایط اعمال می‌کند. بانک مرکزی بر بخش پول و نهادهای مالی نظارت می‌کند و در هنگام وجود نقدینگی بیش از حد در بازار با تغییر درصد ذخیره قانونی و سپرده‌های نهادهای پولی کنترل می‌شود (طغریایی، ۱۳۸۴: ۵۵-آزادی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۱۹۰-۱۹۲). بانک‌ها می‌توانند از بخش صادرات غیرنفتی با اعطای تسهیلات هدفمند، طی یک برنامه عملیاتی سهم این نوع صادرات را در تولید ناخالص داخلی کشور افزایش دهد. در این راستا بانک مرکزی می‌تواند با حمایت از صنایع و بنگاه‌های مناسب با هر حوزه جغرافیایی، به تقویت و تولید و رشد صادرات متناسب با سیاست‌های کلی آمایش سرزمین کمک کند. شایان ذکر است در کنار این امر باید دیگر سازو کارهای نفتی مالی همچون مسیر بازار سرمایه هم

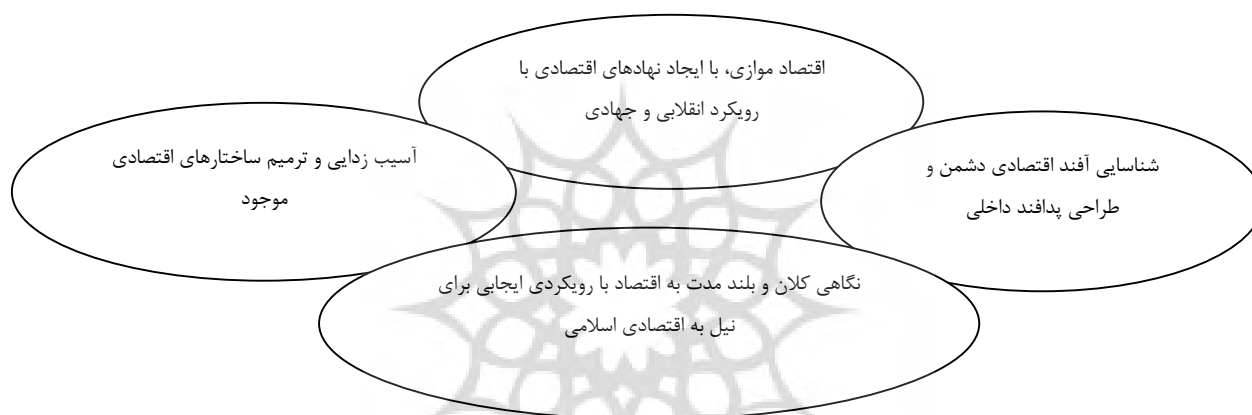
به طور جدی مورد استفاده قرار گیرد و تنها به نظام بانکی اکتفا نشود. زیرا اتکای کامل بخش صادرات غیرنفتی به تأمین مالی نظام بانکی از جمله موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در کشور به حساب می‌آید (نیلی و محمودزاده، ۱۳۹۳: ۴۴).

از سویی می‌توان با بالا بردن کیفیت و کمیت سرمایه بانکها در شرایط بروز بحران و تکانه‌های مالی در اقتصاد جلوی آسیب پذیری را گرفت. تأکید مکرر اصول توافق‌نامه‌های مالی بال بر افزایش کیفیت و کفایت سرمایه، حاکی از این نکته مهم است که مقاومت‌سازی اقتصاد ملی نیازمند ارتقای این دو سطح از سرمایه‌های بانکی است. مناسب است نسبت کفایت سرمایه به عنوان یکی از شاخصه‌های مهم در رتبه بندی بانکها مورد نظر قرار گیرد و بانک مرکزی تأکید و نظارت جدی برای افشای درست کفایت سرمایه در گزارش‌های مدیریت ریسک بانکها داشته باشد (نیلی و محمودزاده، ۱۳۹۳: ۵۰). توزیع مناسب منابع و تسهیلات بانکی در سرتاسر کشور و عدم تمرکز آن تنها در برخی استانها و شهرهای پرجمعیت و بانفوذ در سیاست گذاری اقتصادی از جمله پیشنهادهایی است که به منظور اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به نظام بانکی کشور توصیه می‌شود. بانک مرکزی نیز می‌تواند با سیاست‌های تشویقی خود از بانکها و موسساتی که با توزیع عادلانه منابع، اهتمام بیشتری به مسئولیت اجتماعی خود دارند حمایت کند.

نتیجه گیری

نتیجه بحث را می توان با ارائه چند پیشنهاد اصلاحی برای جایگاه و عملکرد بانکها در اقتصاد مقاومتی تمام کرد. بانکهای اسلامی تنها در محدوده بازار مشارکت سرمایه های نقدی فعالیت کنند، قانون بانکداری اسلامی بر اساس عقود مشارکت، مجدداً تدوین شود. سازمان و تشکیلات بانک برای آن که بتواند قانون بانکداری اسلامی را به صورت واقعی تحقق بخشد متناسب با نقشی که در بازار مشارکت سرمایه های نقدی ایفا می کند مجدداً تعریف شود و از جهت پرسنل نیز کسانی استخدام شوند که قدرت درک و عمل به قانون مزبور را داشته باشند و بتوانند روح قانون مزبور یعنی مشارکت در سود و زیان واقعی را در عمل حفظ کنند. آنچه که بیشتر مشخص است بحث انضباط مالی، تسهیل اعطای تسهیلات به کارآفرینان و صنعت گران، لزوم خصوصی سازی در نظام بانکی و توسعه زیرساخت های بانکداری الکترونیک در کشور در برنامه تحول از جایگاه خاصی برخوردار خواهد بود. در پایان مدل های پیشنهادی برای اقتصاد مقاومتی بر اساس قابلیت آن برای اقتصاد ایران ارائه شده است (میلانی، ۱۳۹۳: ۲۲).

(نمودار ۵) مدل های پیشنهادی برای اقتصاد مقاومتی بر اساس قابلیت آن برای اقتصاد ایران

تأمین اجتماعی رانت زدایی محرومیت زدایی فساد زدایی	عدالت اقتصادی	رشد اقتصادی	درون زایی رشد نرخ بالای رشد توان رشد پایداری رشد بازدارندگی خنثی سازی جذب و ترمیم
	ثبات اقتصادی	مزیت اقتصادی	
ثبات سیاسی انضباط مالی کنترل تورم و بیکاری			

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ۱- آزادی نژاد، علی و اخلاقی، بهزاد (۱۳۹۲)، نقش بانک مرکزی در توسعه اقتصادی ایران، پژوهش علوم انسانی، سال پنجم، شماره ۲۹.
- ۲- ابراهیمی، آیت و مراد، سیف اله، مفهوم شناسی و زمینه یابی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران (۱۳۹۴)، فصلنامه روند، سال ۲۹، شماره ۷۱.
- ۳- بیانات رهبر در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری ایران ۱۳۹۲ / ۵ / ۱۲
- ۴- حیدری، زهره (۱۳۹۱)، راهکاری به نام اقتصاد مقاومتی، بی نا.
- ۵- خامنه‌ای، علی، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، تازه‌های اقتصاد، سال دهم، ش ۱۴۱، زمستان ۹۲ و بهار ۹۳.
- ۶- خلیلی، حسام الدین (۱۳۹۱)، مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی، کارآگاه، دوره دوم، سال پنجم، ش ۲۰.
- ۷- زمانی میقان، حسین، نقش بانکها در تحقق اقتصاد مقاومتی، سایت اینترنتی مدرسه اقتصاد.
- ۸- طغرای، زهرا (۱۳۸۸)، برابر قدرت خرید و محاسبه آن، فصلنامه علمی تخصصی روند، ش ۴۴.
- ۹- کرانک، ریپ (۱۳۸۸)، مصرف گرایی و نوسرمایه داری، سیاحت غرب.
- ۱۰- مراد، سیف اله (۱۳۹۱)، راهبردهای اقتصادی امنیت، آفاق امنیت، ش ۱۴.
- ۱۱- معزی، حسن (۱۳۹۱)، اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن با تأکید بر مقام معظم رهبری، اقتصاد اسلامی.
- ۱۲- میلانی، جمیل (۱۳۹۴)، اقتصاد مقاومتی و خودباوری، فرصت‌ها و چالش‌های تحقق آن، مجله اقتصادی، ش ۷ و ۸.
- ۱۳- نیلی، فرهاد و محمود زاده، امینه، شکست بازار اعتبارات، از مجموعه مقالات چالش‌های پولی و بانکی اقتصاد ایران، تحلیل وضعیت و توصیه های سیاسی، تهران: انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی، بی تا.

ب) منابع انگلیسی

- 1- Briguglio.lino. and Stephen piccinino(2009) page 5.